

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 3, 2011

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 354

В. Г. Бульба,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної і гуманітарної політики
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України
А. В. Меляков,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної і гуманітарної
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України

ГОМАДСЬКІ ГУМАНІТАРНІ РАДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

В статті розглянуто діяльність громадських гуманітарних рад в Україні. Показано, що робота цих консультативних органів відповідає потребам часу і може позитивно вплинути на ефективність реалізації державної гуманітарної політики.

Ключові слова: громадська гуманітарна рада, гуманітарна політика, регіональний.

Постановка проблеми. Протягом 2010 р. в Україні відбулися зміни, які безпосередньо позначилися на інституційних засадах здійснення державної гуманітарної політики. Так, у відповідності до указів Глави держави від 2 квітня 2010 р. були ліквідовані дев'ять національних комісій та рад при Президентіві України, які опікувалися вирішенням різноманітних проблем гуманітарного розвитку нашої країни. Натомість, того ж 2 квітня було створено Громадську гуманітарну раду (ГТР) – консультативно-дорадчий орган при Президентіві України [13]. Очолив раду особисто В.Янукович, а функції відповідального секретаря ГТР були покладені на заступника керівника Адміністрації Президента – Г.Герман.

За пропозицією Президента, яку він висловив на першому засіданні ГТР від 13 травня 2010р., до 1 червня 2010 р. аналогічні Ради мали бути створені також при Раді Міністрів АР Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях. Відзначимо, що хоча і з певною затримкою, але пропозиція Глави держави була втілена в життя і, станом на жовтень-листопад 2010р. процес формування регіональних ГТР практично завершено. Таким чином, починаючи з квітня 2010 і до сьогоднішнього дня в Україні діє окремий консультативно-дорадчий орган як загальнодержавного, так і регіонального масштабу, який, за логікою його творців, повинен виконувати функцію головного осередку вироблення державної гуманітарної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велику увагу сучасному стану гуманітарної політики та механізмам її вдосконалення приділено на сторінках узагальнюючих видань Національного інституту стратегічних досліджень [14]. На основі широкого фактичного матеріалу фахівці НІСД щорічно здійснюють аналітичне оцінювання реалізації державної гуманітарної політики і, зокрема: освітньої галузі, державно-конфесійних відносин, державної інформаційної політики, доступу громадян до культурної спадщини, формуванню та збереженню історичної пам'яті, підвищенню конкурентноспроможності української культури тощо.

Очевидною є мізерна кількість дисертаційних досліджень з даної проблематики. Так, серед наукових робіт, предметом яких є державна гуманітарна політика в цілому, що були захищені за останні роки, відзначимо лише дисертаційні дослідження В. Дзоз [3] та П. Петровського [7]. Значний внесок в розробку теоретичних засад гуманітарної політики зроблено В.Скуратівським. Активні фахові дискусії щодо стану гуманітарної сфери України тривають на сторінках періодичних видань: «День», «Дзеркало тижня», «b», «Критика» та ін.

Окремим блоком джерел, вивчення яких дозволяє з'ясувати напрями вдосконалення гуманітарної політики Української держави, є матеріали низки комунікативних заходів, зокрема, Круглого столу «Нова гуманітарна політика України», що пройшов 28 травня 2010 р. у Національному інституті стратегічних досліджень та Парламентських слухань «Стратегія гуманітарної політики сучасної України», які відбулися 6 жовтня 2010 р. у Верховній Раді України.

Наукових розробок які безпосередньо торкаються обраної теми на сьогодні практично не існує, адже Громадські гуманітарні ради були створені на центральному рівні у квітні, а на регіональному – протягом травня-жовтня 2010 р.

Метою даної статті є викладення результатів проведеного аналізу діяльності Громадських гуманітарних рад в контексті реалізації державної гуманітарної політики та визначення шляхів підвищення ефективності роботи цих консультативно-дорадчих органів.

Виклад основного матеріалу. Перші спроби акумулювати інтелектуальний потенціал наукової еліти українського суспільства з метою формування основних засад державної гуманітарної політики були зроблені Л.Кучмою. Згідно з розпорядженням другого Президента України від 21 січня 2000р. створювалася Комісія з розроблення Концепції розвитку гуманітарної сфери до складу якої увійшли керівники та вчені провідних наукових та освітніх закладів держави, працівники центральних органів виконавчої влади, народні депутати [10]. Проте, через здебільшого політичні причини, діяльність цієї Комісії була малопомітною та, за великим рахунком, не продуктивною.

Створення консультативно-дорадчих органів, які працюють при Голові держави або його адміністрації є поширеною практикою. Наприклад, в Російській Федерації вирішенням проблем гумантарного розвитку держави опікується принаймні сім рад та комісій при Президентіві РФ, серед яких: Рада у справах інвалідів, Рада з питань культури та мистецтва, Рада з питань сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства і прав людини, Рада із взаємодії з релігійними об'єднаннями, Рада з науки, технологій та освіти та ін [12].

Президент Латвії в реалізації гуманітарної політики має змогу користуватися кадровим та інтелектуальним потенціалом таких дорадчих органів як: Консультативна рада з питань національних меншин, Комісія з державної мови, Комісія істориків Латвії, Рада з відновлення Ризького замку [5]. Серед інституцій гуманітарного блоку, що утворені при Президентіві Естонії можна назвати Естонську раду співробітництва, Академічну консультативну раду, Естонський інститут пам'яті [4]. При Президентіві Казахстану створені і працюють: Комісія з прав людини, Національна комісія в справах жінок та сімейно-демографічної політики, Громадська рада в справах ЗМІ тощо [11].

Але в структурі, персональному складі, напругах і формах роботи зазначених рад і комісій та ГТР при Президентіві України є і помітні відмінності. Зокрема, Президент РФ є головою не всіх, але кількох з існуючих консультативно-дорадчих органів, наприклад: Ради з науки, технологій та освіти, Ради з питань розвитку місцевого самоврядування. В той же час, Раду з питань інвалідів очолює керівник Адміністрації Президента РФ. Окремо відзначимо Раду з питань сприяння розвитку громадянського суспільства і прав людини, яка очолена одним з радників Президента і до складу якої з 40 осіб не входить жодного чиновника

президентської адміністрації.

Президент Латвії не є Головою Консультативної ради з питань національних меншин, а Раду з питань відновлення Ризького замку очолює не чинний, а колишній Президент Латвійської республіки – Гунтіс Улманіс. Взагалі Президент Латвійської республіки не очолює жодної з Комісій та Рад гуманітарного та соціально-економічного спрямування, керуючи лише Військовою радою та Радою національної безпеки. В Казахстані головою ради з питань ЗМІ при Президентові республіки є Державний секретар, а на чолі Ради з молодіжної політики стоїть керівник Канцелярії Прем'єр-міністра.

Вже з перших днів свого президентства В. Янукович чітко визначив основні пріоритети державної гуманітарної політики. Так, у посланні до Українського народу від 3 червня 2010 р. він запропонував запровадити на державному рівні: 2011 р. – «рік освіти та інформаційного суспільства»; 2012 р. – «рік культури та відраджень музеїв»; 2013 р. – «рік фізичного здоров'я та екології»; 2014 р. – «рік науки»; 2015 р. – «рік єдності поколінь» [8]. А ще в березні 2010 р., фактично на п'ятнадцятий день перебування на посаді, Президент наголосив на бажанні особисто займатися гуманітарною сферою. Тоді ж - 9 березня 2010 р. Глава держави вперше анонсував створення національних рад, які б відпрацьовували різні напрямки розвитку гуманітарної політики.

Склад ГТР при Президентові України є рухомим і, з урахуванням останніх змін, станом на 16 лютого 2011 р. складається з 34 осіб. Структурно Рада поділяється на декілька робочих груп, зокрема: Робоча група з питань освіти і науки; Робоча група з питань культури і мистецтва; Робоча група з охорони здоров'я, фізичної культури та екологічної безпеки; Робоча група з суспільних комунікацій; Робоча група із міжнародних і державно-церковних відносин. 13 травня 2010 р. саме на робочі групи було покладено виконання доручення, яке заслуговує на окрему увагу, а успішність його виконання може бути свідченням реальної здатності ГТР розв'язувати складні завдання розвитку гуманітарної політики.

Отже, одним з першочергових завдань, які були поставлені Президентом України перед Гуманітарною радою є підготовка проекту Стратегічного плану розвитку гуманітарної сфери України на період до 2015р. Вище ми вже зазначали, що перші спроби прийняти базовий документ, що слугував би своєрідною «дорожньою картою» в реалізації вітчизняної гуманітарної політики були зроблені ще понад 10 років тому, в контексті розробки Концепції розвитку гуманітарної сфери України.

Ще одним, більш помітним кроком на цьому шляху стала розробка проекту Концепції гуманітарного розвитку України, ініційована третім Президентом незалежної України – В. Ющенком. Останній документ був презентований для обговорення 27 березня 2008 р. на Форумі української інтелігенції. Оцінюючі якість запропонованої Концепції зацікавлені особи наголосували на відсутності чітко прописаних механізмів реалізації запропонованих рішень, звертали увагу на необхідність більш детального та тривалого аналізу окремих положень документу. Відзначимо і таку, на наш погляд, продуктивну ідею М. Жулинського, яку знаний вітчизняний науковець висловив за результатами обговорення даного документу, а саме: необхідність розробки і прийняття Концепції гуманітарного розвитку кожної області, міста та району нашої держави. Втім, не дивлячись на активну роботу громадськості та частини політикуму, через бурхливі соціально-політичні та економічні події, що мали місце в державі протягом 2008-2009 рр. доведення Концепції до необхідного якісного рівня з подальшим її ухваленням Верховною Радою не відбулося.

Таким чином, вже на першому засіданні ГТР при Президентові України від 13 травня 2010 р. було започатковано третю за роки української незалежності спробу розробити, обговорити та прийняти документ, що був би дороговказом для органів державної влади, громадськості, всіх причетних до здійснення гуманітарної політики. Що міг би створити умови для «впровадження системних реформ у гуманітарній сфері, формування переліку законопроектів щодо гуманітарного розвитку для внесення Президентом України в рамках реалізації його права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України, проектів інших нормативних актів» [13].

Проте, навіть постійний моніторинг інформаційного простору, не дає нам можливості відповісти на запитання щодо того на якому етапі знаходиться вирішення наведеного завдання на сьогодні. Натомість, опрацювання бази протоколів тих п'яти засідань ГТР при Президентові України, які відбулися у 2010 р. дає підстави стверджувати, що після 13 травня 2010 р. питання розробки та прийняття Стратегічного плану розвитку гуманітарної сфери України на період до 2015 р. на порядок денний не виносилося.

Одним з помітних недоліків, на наявності якого ми вже наголошували є те, що робота регіональних ГТР практично не висвітлюється в інтернет-просторі [2]. На офіційному сайті Президента у рубриці «Діяльність регіональних Громадських гуманітарних рад» наведено лише список їх відповідальних секретарів, абсолютна більшість з яких обіймає посади заступників голів обласних державних адміністрацій. Особисто проведене нами дослідження офіційних веб-сайтів всіх 24-х ОДА показало, що станом на січень 2011 р. лише в чотирьох областях України (Волинській, Донецькій, Миколаївській, Херсонській) функціонування цього консультативно-дорадчого органу представлене адекватним чином [2]. Говорячи про «адекватність» ми, в даному випадку, свідомо акцентуємо увагу на тому, що, на нашу думку, рівень висвітлення роботи ГТР на офіційних інтернет-сторінках ОДА безпосередньо свідчить про активність та ефективність роботи регіональних Рад.

Тут відзначимо, що обласні державні адміністрації не зобов'язані вмішувати на своїх офіційних сайтах інформацію про діяльність ГТР. У другій частині п. 8 «Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» визначено перелік обов'язкової інформації, що має бути розміщеною на офіційній веб-сторінці ОДА і згадки про діяльність консультативно-дорадчих органів в цьому переліку не має [9]. При цьому, п. 11 цього ж Порядку дозволяє розміщення на сайті органу виконавчої влади іншої інформації, яку керівництво цього органу вважає за доцільне оприлюднити. Для виправлення подібного становища необхідно дещо розширити тезу про інформування ГТР про свою діяльність. Прикладом може бути п. 15. Положення про Раду з розвитку громадянського суспільства і прав людини при Президентові РФ, в якому чітко зазначається, що «питання, які обговорювалися на засіданнях Ради та її рішення оприлюднюються через ЗМІ, а також розміщуються в Інтернет».

Для подолання розбіжностей у висвітленні роботи регіональних ГТР, доречним є розробка уніфікованого зразка відображення діяльності Ради на сайті ОДА. Наприклад, структура інтернет сторінки регіональної ГТР може мати такі обов'язкові елементи: «Розпорядження про створення ГТР», «Положення про ГТР», «Склад Ради», «Архів протоколів засідань Ради», «Новини ГТР», «План роботи Ради» та останній елемент – гіперпосилання на ГТР при Президентові України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Відзначимо, що існуюча на сьогодні інформація про діяльність регіональних рад здебільшого не дає відомостей на основі яких можна було би дослідити якісні параметри функціонування цих органів. Так, станом на січень 2011 р., повнотекстові варіанти протоколів засідань Громадської гуманітарної ради відкриті для ознайомлення відвідувачам офіційного сайту обласної державної адміністрації лише одного регіону – Херсонщини.

Таким чином, якщо пригадати один з принципів покращання ефективності управлінських структур: «керуйтеся цілями, а не правилами та інструкціями», то можна відзначити, що абсолютна більшість даних про роботу ГТР відносяться саме до правил, одночасно не розкриваючи ані конкретних цілей, ані чітких планів роботи регіональних Рад. Можемо зробити висновок, що регіональні Ради в кращому випадку лише пост-фактум інформують громадськість про свою діяльність, але не створюють можливостей для обговорення її роботи.

Відкритим залишається питання і щодо поточної діяльності ГТР. Чи відбувається у проміжку між засіданнями Ради будь-яка організаційна або інша робота і якщо так, то ким вона здійснюється? Виходячи із завдань, які покладені Президентом держави на цей дорадчо-консультативний орган, така робота має тривати постійно, зокрема в таких напрямках як: вивчення стану забезпечення додержання в Україні прав громадян; розгляд законопроектів, які пропонуються Президентом України і стосуються питань гуманітарного розвитку та ін. Проте, Рада не має ані Призидіуму, члени якого могли б збиратися між офіційними засіданнями Ради та координувати роботу ГТР, ані секретаріату, працівники якого могли б відслідковувати проходження та виконання рішень Ради, які, щоправда, мають рекомендаційний характер і навіть не є обов'язковими для розсилки центральним та місцевим органам виконавчої влади. Наявність ефективно працюючого апарату є очевидно потрібною для функціонування ГТР при Президентові України ще й тому, що абсолютна більшість її членів це керівники наукових, освітніх, творчих колективів, тобто люди надзвичайно завантажені повсякденною професійною діяльністю.

В попередніх статтях ми вже наголошували на необхідності залучення до діяльності регіональних Гуманітарних рад представників недержавних організацій, адже навіть у назві органу першим словом є поняття «Громадська», а не, наприклад, «національна» або «експертна». Саме активна участь громадян у сіспільно-політичному житті є, за С.Хантінгтоном, ознакою третього етапу демократичного розвитку суспільства, який є наступним після структурного та представницького етапів [15]. Отже, запрошення до участі в роботі Ради представників недержавного сектору створило б умови для посилення відчуття партнерства між органами влади та громадськістю, позитивно позначилося б на рівні залученості громади до вирішення проблем гуманітарного розвитку регіону, створило б додаткові джерела інформації про роботу ГТР як загальнодержавного, так і обласного рівня. Це, в свою чергу, має допомогти у вирішенні однієї з найактуальніших проблем розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні – байдужості суспільства, створить умови для подолання тієї, за слухним визначенням М. Білінської, глибокої прірви недовіри, що існує між реалізаторами державної влади та об'єктами управління [1, с. 102].

Створення Гуманітарних рад при Президентові України та при обласних державних адміністраціях може стати одним з дієвих механізмів реалізації державної гуманітарної політики. Інтелектуальний та творчий потенціал членів Громадських гуманітарних рад дає підстави розраховувати на появу нових оригінальних підходів до розв'язання актуальних завдань гуманітарного розвитку. Наприклад, одним з логічних результатів роботи регіональних ГТР може стати створення та видання «Гуманітарного паспорту області». Під час реалізації цієї ідеї в якості прикладу можна використати видання соціально-економічного спрямування, зокрема, «Соціальний паспорт м. Харкова», «Соціально-економічний атлас Харківської області» та аналогічні в інших областях України. Відзначимо,

що подібні аналітичні продукти потребують регулярного оновлення та перевидання, а, отже, доречним є створення їх електронних варіантів з обов'язковим розміщенням в мережі Інтернет.

Список використаних джерел:

1. Білинська М. М. Розвиток відносин між органами державної влади і громадянами: патологія перехідного періоду як ознака випробування демократією // Державне управління та місцеве самоврядування: тези X Міжнар. наук. конгресу, 26 березня 2010 р. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2010. – С. 102-103.
2. Бульба В.Г. Діяльність Громадських гуманітарних рад та її висвітлення на веб-сайтах обласних державних адміністрацій / В.Г. Бульба, А.В. Меляков // Теорія та практика державного управління. Х.: «Магістр» – 2011. - № 1
3. Бульба В.Г., Меляков А.В. Громадська гуманітарна рада при Президенті України: проблеми становлення та перспективи діяльності // «Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління». Д., - 2011.- № 1
4. Дзоз В. О. Гуманітарна політика України в контексті суспільної модернізації (соціально-філософський аналіз): дис... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Дзоз В.О. – К., 2007. — 380 с.
5. Інституції, дійствующие при Президенте Республики. Президент Республики Эстония. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.ee/ru/president/institutions/index.html>
6. Комиссии и советы. Президент Республики Латвия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.lv/pk/>
7. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року. Проект // Стратегічні пріоритети. - № 2009. - №3. – С. 11-30.
8. Петровський П. М. Гуманітарна парадигма в системі державного управління: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01/ Петровський П. М. - К., 2010. - 32с.
9. Послання Президента України Віктора Януковича до Українського народу. З червня 2010 р. Офіційне Інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/17307.html>
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 року № 3 «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади»// Офіційний вісник України.-2002.- № 2, ст. 57.
11. Розпорядження Президента України від 21 січня 2000 р. «Про комісію з розроблення Концепції розвитку гуманітарної сфери України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=19/2000-%F0%EF>
12. Советы при Президенте. Официальный сайт Президента Республики Казахстан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.akorda.kz/ru/the_administration_of_the_president/presidential_councils
13. Советы при Президенте. Президент России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://state.kremlin.ru/council>
14. Указ Президента України „Про Громадську гуманітарну раду” № 469 від 2 квітня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/10775.html>
15. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / за заг. ред. А. В. Єрмолаєва. – К. : НІСД, 2010. – 528 с.; Україна в 2009 році: конституційний процес і перспективи країни. Біла книга державної політики / За заг. ред. Ю.Г. Рубана. – К.: НІСД, 2009. – 224 с.; Україна в 2008 році: процеси, результати, перспективи. Біла книга державної політики / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К.: НІСД, 2008. – 186 с.
16. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / Пер. с англ. — М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2003. - 368 с.

ТОВ "ДКС Центр"